

فصلنامه علمی- پژوهشی رهیافت

سال یازدهم، شماره ۳۹۵، تابستان ۱۳۹۶
صفحه ۱۰۱ تا ۱۲۲

بررسی رابطه میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی از نظر دانشجویان دانشگاه مازندران

محمد رضایی/ دانشجوی دکتری علوم سیاسی (جامعه‌شناسی سیاسی) دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا اصفهان
(نویسنده مسئول) mohamadrezaei64@yahoo.com

احمد آذین/ استادیار علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا اصفهان dr.ahmadazin96@gmail.com

مسعود جعفری نژاد/ استادیار علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرضا اصفهان

چکیده

یکی از مقوله‌های اساسی برای حفظ نظم و ثبات نظام سیاسی هر دولت و ملتی، حضور و مشارکت مردم در عرصه‌های مختلف سیاسی است. رابرت پاتنام سرمایه اجتماعی را با تاکید بر مفهوم اطمینان و اعتماد می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع می‌شوند. از نظر پاتنام اعتماد باعث تسهیل و همکاری مردم می‌شود، اعتماد هرچه در جامعه بالاتر رود احتمال همکاری و مشارکت سیاسی در جامعه بالا می‌رود. هدف این مقاله مطالعه بررسی تاثیر اعتماد (یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) بر مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه مازندران در سال تحصیلی ۱۳۹۵ می‌باشد. این پژوهش مطالعه‌ای توصیفی - تحلیلی از نوع مقطعی است، روش مطالعه بصورت پیمایشی و در این پژوهش اعتماد و مشارکت سیاسی را در سه سطح کلان، متوسط و خرد مورد توجه قرار می‌دهیم. جامعه آماری تحقیق را ۱۲۰۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه مازندران تشکیل می‌دهند که بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ نفر به عنوان نمونه بر اساس نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و مطالعه شدند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد میان اعتماد به سازمان‌های دولتی، اعتماد به اساتید و امور اداری دانشگاه و اطمینان به افراد - آشنایان با میزان مشارکت سیاسی دانشجویان رابطه مستقیم وجود دارد.

کلیدواژه: اعتماد، افراد، سرمایه اجتماعی، سازمان‌های دولتی، مشارکت سیاسی.

تاریخ تأیید ۱۳۹۶/۰۵/۰۲

تاریخ دریافت ۱۳۹۶/۰۳/۱۹

این مقاله برگرفته از رساله دکتری آقای رضایی می‌باشد.

مقدمه

مشارکت سیاسی بطور کلی، مشارکت همه مردم در سطوح مختلف عرصه‌های سیاسی است. یکی از بارزترین این عرصه‌ها مشارکت در انتخابات است که به عنوان یکی از شاخص‌های مشارکت سیاسی شناخته می‌شود. یکی از عناصر بسیار ضروری در روابط اجتماعی از جمله مشارکت سیاسی، اعتماد است. یکی از عوامل ثبات نظام سیاسی وجود مقبولیت و مشارکت مردمی است. روشن است که میزان حضور و مشارکت مردم در طول تاریخ به یک اندازه نبوده است، اما در هر زمانی که مردم پشتیبانی بیشتری از نظام سیاسی کرده‌اند و در جریان امور مشارکت بیشتری داشته‌اند، ثبات بیشتری بر نظام‌های سیاسی حکم فرما بوده است.

در واقع مردم با مشارکت‌شان، هم خود را در اداره‌ی جامعه سهیم می‌دانند و هم به شکل بهتری می‌توانند خواسته‌ها و ناخواسته‌های خود را ابراز کنند. انتخابات که شیوه‌ی امروزی حضور و ابراز نظر مردم است، بهترین شاخص ارزیابی میزان مقبولیت یک نظام سیاسی محسوب می‌شود و جمهوری اسلامی به این وسیله نشان داده که از میزان مقبولیت بالایی برخوردار است (بصیری، محمدعلی، عیدی پور، رستم، ۱۳۹۶: ۴۰-۲۳).

انتخابات که شیوه امروزی حضور و ابراز نظر مردم است، بهترین شاخص ارزیابی میزان مقبولیت یک نظام سیاسی محسوب می‌شود و جمهوری اسلامی به این وسیله نشان داده که از میزان مقبولیت بالایی برخوردار است.

مشارکت سیاسی یکی از اصلی‌ترین و اساسی‌ترین مولفه‌های دوام یک نظام سیاسی و مشروعیت بخشیدن به یک نظام است. مشارکت سیاسی دارای جنبه‌های گوناگون و شاخص‌های فراوان است. از این رو مورد توجه پژوهشگران جامعه‌شناسی و علوم سیاسی قرار گرفته است. که با حکومت و مسائل حکومتی پیوند عمیق برقرار کرده است (ایوبی، ۱۳۷۷: ۸۷).

اصطلاح سرمایه اجتماعی با مؤلفه‌های آن، همچون مشارکت، شبکه‌ها، ارتباطات، هنجارها و اعتماد و اطمینان، تسهیل‌کننده کنش و افزایش همکاری جمعی برای نفع چند جانبه است. اعتماد سیاسی، مشارکت سیاسی، مشروعیت سیاسی از مقوله‌های مرتبط با ثبات نظام سیاسی، سبب افزایش حمایت شهروندان از سیاست‌های اعمالی و عمل کردن آنها طبق قانون می‌شود. شبکه‌های اجتماعی موجب غنای سرمایه اجتماعی و تعمیق آن می‌شوند و سرمایه اجتماعی، تقویت باورمندی درونی متکی به روحیه جمعی را به دنبال دارد و ثمره آن جلوگیری از

ذره گون شدن افراد است. توسعه و پیشرفت در یک جامعه، نتیجه عقلانیت، هماهنگی، ثبات، آرامش، برنامه ریزی و مدیریت کارگزاران بوده و به طور دسته جمعی امکان پذیر است. در جامعه بیمار شاهد بی اعتمادی، تلاش صرفاً در جهت نفع شخصی، افزایش جرم و جنایات و کاهش مشارکت سیاسی و حمایت سیاسی، فاصله بین شهروندان و نخبگان و حکومت مواردی از این قبیل هستیم. از جمله عواملی که سبب خدشه دار شدن یکپارچگی ملی می شود. می توان به تبعیض قومی، آشنا پروری، فروپاشی نهاد خانواده، اختلافات مذهبی، قانون گریزی افزایش جنایات و آدمکشی و فقر است که همه این موارد، ناشی از کمبود سرمایه اجتماعی است. همبستگی ای که به بیان امیل دورکیم در جوامع سنتی از نوع مکانیکی بوده، در جوامع مدرن تبدیل به همبستگی ارگانیکی شده که ناشی از تقسیم کار جدید است، پیامد این همبستگی جدید، فاصله گرفتن انسانها از یکدیگر و تقویت روحیه بی تفاوتی است. از این رو اتخاذ تدابیری مناسب در جهت همگرایی انسانها و بازگرداندن انسانها به جامعه و منفعت جمعی که سبب همبستگی و یکپارچگی ملی شد، ضروریست.

در نظام های دموکراتیک، سرمایه اجتماعی به ثبات و نظم و همبستگی اجتماعی یاری می رساند. اعتماد و سرمایه اجتماعی، از طریق کمیت و کیفیت، به مشارکت سیاسی شهروندان به ثبات نظام سیاسی و مشروعیت آن کمک می کند. نبود اعتماد سیاسی بعنوان مهمترین مؤلفه سرمایه اجتماعی، میزان یکپارچگی ملی و نظم و وحدت را کاهش می دهد، زیرا مانع شرکت و فعالیت افراد در نهادها و سازمانها شده و کاهش کنشگری جمعی سازمان یافته، بی ثباتی و بحران اجتماعی و سیاسی می شود.

زمینه ورود در هر گونه روابط مستمر اجتماعی، "اعتماد" است. به عبارت دیگر با ظهور و شکل گیری اعتماد در میان افراد، همکاری و مشارکت شان افزایش یافته و تمایل گروه های اجتماعی را برای فعالیت های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی گسترش می یابد.

اعتماد بعنوان مؤلفه اساسی سرمایه اجتماعی علاوه بر اینکه یک عنصری فردی و شخصی است بلکه یک واقعیتی اجتماعی است که توسط جمع ساخته و پرداخته می شود. بنابراین در این تحقیق قصد براینست با این نگاه، رابطه و مکانیسم تاثیر اعتماد بر مشارکت سیاسی دانشجویان بررسی شود.

مطالعات گذشته در حوزه مشارکت سیاسی اغلب روی رأی دادن تمرکز می کنند و آن را اساس حقوق دموکراتیک هر شهروندی در نظر می گیرند. شهروندان با رأی مستقیم خود به

دولت انتظار دارند که دولت‌ها نیازهای شهروندان را برآورده سازند، اما باید توجه کرد که رأی دادن فقط یک بعد از مشارکت سیاسی است (Warren, 2008:50-69).

از آنجا که دانشجویان بخش فعال جمعیت هر کشوری هستند، بررسی مشارکت سیاسی به عنوان یکی از فعالیت‌های جمعی هر جامعه‌ای مهم و ضروری به نظر می‌آید. بنابراین پژوهش حاضر بدنبال بررسی این موضوع هست که: اعتماد به چه میزان بر مشارکت سیاسی دانشجویان تاثیر دارد؟ اطمینان داشتن به اساتید و پرسنل دانشگاه به چه میزان بر مشارکت سیاسی دانشجویان مؤثر است؟ تاثیر متغیر اعتماد به دوستان و همکلاسی‌های دانشجویان به چه میزان بر مشارکت سیاسی آنها تاثیر دارد؟

مبانی نظری تحقیق

۱- سرمایه اجتماعی

امروزه، در کنار سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادین؛ سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی مطرح است. این مفهوم به اعتماد، پیوندها، ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. سرمایه اجتماعی، راهی برای نیل به موفقیت و اصل محوری برای دستیابی به توسعه قلمداد می‌شود. سرمایه اجتماعی یا مؤلفه‌های آن، همچون شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد، تسهیل کننده کنش و افزایش همکاری جمعی برای نفعهای چندجانبه است (ها دن و رایس، ۲۰۰۹: ۵۲۶). اعتماد سیاسی و مشروعیت سیاسی، سبب افزایش حمایت شهروندان از سیاست‌های اعمالی و عمل کردن آنها طبق قانون می‌شود.

در تبیین سرمایه اجتماعی دو رویکرد عمده وجود دارد: یکی رویکرد مارکسیستی - اروپایی و دیگری رویکرد کارکردگرایانه - آمریکایی. پیر بوردیو جامعه‌شناسی نئومارکسیست فرانسوی نماینده دیدگاه اروپایی سرمایه اجتماعی است و جیمز کلمن، رابرت پوتنام و فرانسیس فوکویاما دارای دیدگاهی کارکردگرایانه نسبت به سرمایه اجتماعی هستند.

۲- رابرت پاتنام

رابرت پاتنام از جمله نظریه پردازانی است که به خوبی به بررسی اعتماد بعنوان مولفه اصلی سرمایه اجتماعی و تاثیرگذاری آن بر ایجاد مشارکت سیاسی اشاره کرده است. او نتیجه گرفته که هر جا سرمایه اجتماعی از میزان بیشتری برخوردار بوده بر کارایی نهادی و حکومت خوب، تأثیر مثبت داشته است. پاتنام سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها

می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه‌ی اعضای یک اجتماعی شده و در نهایت منابع آنها را تأمین خواهد کرد (همان، ۱۳۸۸: ۶۲).

مجموعه مشارکت مدنی در کلیه سطوح و اعتماد بین فردی از نگاه پاتنام، سرمایه اجتماعی را بوجود می‌آورد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۲۲۷). رویکرد پاتنام همچون کلمن کارکردگرایانه است و مجموعه‌ی تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی را شامل مجموعه ویژگی‌های یک سازمان قلمداد می‌کند که همکاری و کسب سود بیشتر را در شبکه‌های اجتماعی آسان می‌سازد (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۵: ۹۲).

پاتنام نشانه‌های سرمایه اجتماعی را در آگاهی، مشارکت و نهادهای مدنی جستجویی کند. شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد سه ویژگی عمده سرمایه اجتماعی در اندیشه پاتنام را تشکیل می‌دهند و به اعتقاد پاتنام اعتماد حلقه واسط میان شبکه‌ها و هنجارهاست، چرا که بدون اعتماد روابطی به وجود نمی‌آید که در قالب شبکه‌ها هنجارمند گردند (کوهن، ۱۳۸۸: ۱۲۸). از نظر پاتنام، سرمایه اجتماعی آن دسته از ویژگی‌های زندگی اجتماعی، شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که مشارکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا به شیوه‌ای مؤثرتر اهداف مشترک خود را تعقیب کنند. به بیان دقیق‌تر سرمایه اجتماعی از طریق افزایش هزینه‌های بالقوه جدا شدن، تقویت هنجارهای مستحکم بده - بستان، تسهیل جریان اطلاعات از جمله اطلاعات مربوط به شهرت کنشگران و تجسم موفقیت‌های گذشته سعی دارد به تحقق کنش جمعی کمک کند (شاه حسینی، ۷۵، ۱۳۸۱).

پاتنام سرمایه اجتماعی را واجد هر دو بعد فردی و جمعی می‌داند و قبل از هر چیز افرادی را بهره‌مند می‌سازد که سرمایه اجتماعی را شکل می‌دهند. بنابراین سرمایه اجتماعی هم کالای خصوصی و هم کالای عمومی است.

پاتنام در بخش دوم کتاب بولینگ یک نفره به بررسی روند مشارکت مدنی و سرمایه اجتماعی در آمریکا می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که کاهش سرمایه اجتماعی به شکل کاهش مشارکت سیاسی و اعتماد به حکومت، کاهش مشارکت سازمانی فعال و در یک کلام کاهش مشارکت مدنی می‌بیند. وی مفهوم سرمایه اجتماعی را فراتر از سطح فردی به کار می‌گیرد و به چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در سطح منطقه‌ای و ملی و نوع تأثیرات آن بر نهادهای دمکراتیک علاقه‌مند است.

۳- اعتماد

اعتماد و اطمینان نوعی کنش فردی است که در تعاملات و روابط اجتماعی بخصوص روابط اجتماعی از نوع افقی نمود پیدا می‌کند. ایجاد اعتماد در روابط اجتماعی ناشی از دوستی‌ها و شناخت افراد متعامل از یکدیگر است و این یعنی انتظار عمل صادقانه از طرف متعامل مقابل و التزام افراد به عدم نقض این اعتماد.

اعتماد اجتماعی دو جزء اساسی دارد (اول) اعتماد بین فردی و بین گروهی است بدین معنا که افراد یک اجتماع یکدیگر را و اعضای گروه‌های اجتماعی نیز همدیگر را مفید، صادق و با انصاف دانسته و با این دیدگاه با هم در تعامل باشند و (دوم) اعتماد نهادی است یعنی مقبولیت و کارایی و محبوبیت دولت در بین مردم جامعه.

اعتماد عبارت است از: تمایل به خطرپذیری در بطن اجتماع براساس حس اعتماد به دیگران. دیگران نیز براساس انتظار ما پاسخ داده و به روش‌های حمایتی دوجانبه عمل خواهند کرد یا لاف‌قصد آزاردهی ندارند. اعتماد یک پدیده حساس و شکننده است و به وجود آمدن آن زمان زیادی می‌برد (صالحی و کاووسی، ۱۳۸۷: ۱۴). اعتماد، لازمه شکل‌گیری پیوندها و معاهدات اجتماعی است. اعتماد اجتماعی، ایجادکننده تعاون و همیاری است و فقط در این حالت است که در عین وجود تفاوت‌ها قادر به حل مشکلات و انجام تعهدات اجتماعی می‌شویم. اعتماد اجتماعی بر گرفته از عدالت (برابری) بوده و امنیت اجتماعی نیز زاینده آن‌ها می‌باشد. آنتونی گیدنز، اعتماد و تأثیر آن بر فرآیند توسعه را زیربنا و زمینه ساز اصلی در جوامع مدرن می‌داند، هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد، مشارکت و همیاری مردم در عرصه‌های اجتماعی بیش تر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (از کیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۲۷۸).

گیدنز مفهوم اعتماد را با تعریفی که از فرهنگ آکسفورد انگلیسی به عاریت گرفته است آغاز می‌کند و اعتماد را به عنوان اطمینان یا اتکاء به نوعی کیفیت، یا صفت و یا اطمینان به حقیقت عبارت یا گفته‌ای توصیف می‌کند. به اعتقاد وی مفهوم اطمینان و اتکاء با هم مرتبط می‌باشند (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۷).

جانسون معتقد است اعتماد یک خصیصه شخصی ثابت و بلا تغییر نیست، بلکه جنبه‌ای از روابط است که پیوسته در حال تغییر بوده و برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را ایجاد کند که ترس از طرد شدن را کاهش و امید به پذیرش و حمایت و تایید را افزایش دهد (Johnson, 1993:66).

در این پژوهش اعتماد در سه عامل اساسی مورد نظر می‌باشد:

الف- اعتماد به سازمان و نهادهای دولتی

منظور از اعتماد به سازمان و نهادهای دولتی اینست که دانشجویان در زندگی شان به سازمان و نهاد دولتی (پلیس، قوه قضائیه، مجلس، به کارمندان ادراات دولتی، شوراهای اسلامی شهر و روستا، نمایندگان مجلس، سیاستمداران و رسانه ها) اعتماد دارند.

ب- اعتماد به اساتید و امور اداری دانشگاه

منظور از اعتماد به اساتید و امور اداری- اجرایی دانشگاه اینست که فرد در زندگی شان به اساتید، امور اداری و اجرایی دانشگاه اعتماد دارند.

ج- اعتماد به افراد و آشنایان

اعتماد یک مفهوم چند بعدی است و ابعاد متفاوتی دارد. در متون مختلف معانی متفاوتی برای اعتماد عنوان شده است. اعتماد شامل معانی از قبیل: اطمینان، قابلیت پیش‌بینی، توانمندی، شایستگی، تخصص، خیرخواهی، مدیریت باز، علاقه، پذیرش، واقعیت و... است. یکی از اصول اولیه زندگی اجتماعی، اعتماد داشتن افراد به یکدیگر است. اگر افراد جامعه‌ای نسبت به یکدیگر اعتماد و اطمینان نداشته باشند، کار و تلاش در چنین جامعه‌ای دشوار و در مواردی ممتنع خواهد بود. اعتماد بین فردی یک مفهوم وضعیتی و یا یک حالت عمومی است که فردی تمایل (یا آماده یا در حال برنامه‌ریزی) به وابستگی به فرد دیگر در یک موقعیت خاص دارد. اعتماد بین فردی مبتنی بر تجربیاتی است که افراد در ارتباط با یکدیگر در فرآیند تعاملات مکرر طی یک دوره زمانی طولانی به دست می‌آورند. روابط شخصی در ایجاد اعتماد بین فردی نقش اساسی دارد. به عبارت دیگر اعتماد بین فردی در روابط و تعاملات معنا پیدا می‌کند، توسعه می‌یابد و تقویت می‌شود.

د- مشارکت سیاسی

از حیث مفهومی، واژه « مشارکت » به معنای شراکت و همکاری در کاری، امری یا فعالیتی و حضور در جمعی، گروهی و سازمانی جهت بحث و تصمیم‌گیری چه به صورت فعال و چه به صورت غیرفعال است. در مجموع، جوهره اصلی مشارکت را باید در فرآیند درگیری، فعالیت و تأثیرپذیری دانست. (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۱۵) مشارکت سیاسی بعنوان متغیر وابسته این تحقیق یعنی اگر مردم از یک نظام سیاسی پشتیبانی و حمایت کرده و آن را با همان مولفه‌ها و ارزش‌ها استمرار بخشند، آن نظام در علوم سیاسی از ثبات سیاسی برخوردار خواهد بود.

یکی دیگر از عوامل ثبات سیاسی وجود مقبولیت و مشارکت سیاسی است. روشن است که میزان حضور و مشارکت مردم در طول تاریخ به یک اندازه نبوده است، اما در هر زمانی که مردم پشتیبانی بیشتری از نظام سیاسی کرده‌اند و در جریان امور مشارکت بیشتری داشته‌اند، ثبات بیشتری بر نظام‌های سیاسی حکم فرما بوده است. در واقع مردم با مشارکت‌شان، هم خود را در اداره‌ی جامعه سهیم می‌دانند و هم به شکل بهتری می‌توانند خواسته‌ها و ناخواسته‌های خود را ابراز کنند. انتخابات که شیوه‌ی امروزی حضور و ابراز نظر مردم است، بهترین شاخص ارزیابی میزان مقبولیت یک نظام سیاسی محسوب می‌شود.

مشارکت سیاسی بیانگر الگوی خاصی از رفتار سیاسی است که بر مجموعه نگرش‌ها، ارزش‌ها، ایستارها، هنجارها و آداب و رسوم یک جامعه در رابطه با پدیده‌های سیاسی مبتنی است (میر موسوی، ۱۳۷۵: ۸۹).

هانتینگتون و نلسون مشارکت سیاسی را کوشش‌های شهروندان غیردولتی به منظور تاثیرگذاری بر سیاست‌های عمومی می‌دانند (Huntington & Nelson, 1976: 14). مشارکت سیاسی "درگیر شدن فرد در سطوح مختلف فعالیت در نظام سیاسی، از عدم درگیری تا داشتن مقام رسمی ساسی است". (مایکل راش، ۱۳۷۷: ۱۲۳).

مک کلاسیکی مشارکت سیاسی را آن دسته کنش‌های داوطلبانه‌ای می‌خواند که "از طریق آن اعضای یک جامعه در گزینش حاکمان و به طور مستقیم و غیرمستقیم در شکل‌گیری سیاست‌های عمومی سهیم می‌شوند" (McClosky, 1968: 249).

از دیدگاه وینر مشارکت سیاسی هر عمل داوطلبانه موفق یا ناموفق، سازمان یافته یا بدون سازمان، دوره‌ای یا مستمر، شامل روش‌های مشروع و نامشروع برای تاثیر بر انتخاب رهبران، سیاست‌ها و اداره امور عمومی در هر حکومت محلی و ملی است (Weiner, 1971: 164).

۵- مایرون وینر

وینر در تعریف مشارکت سیاسی می‌گوید: هر نوع اقدام داوطلبانه موفق یا ناموفق، سازمان یافته یا بی‌سازمانی، مقطعی یا مستمر که برای تاثیرگذاری بر انتخاب سیاست‌های عمومی یا گزینش رهبران سیاسی در سطوح مختلف حکومتی، اعم از محلی یا ملی، روش‌های قانونی یا غیر قانونی را به کار گیرد (وینر، ۱۳۸۰: ۲۴۷).

وینر سه شاخص برای تحقق مشارکت سیاسی را الزامی می‌داند: ۱. با نوعی اقدام به وسیله شهروندان همراه باشد. ۲. اقدامات شهروندان داوطلبانه باشد. ۳. شهروندان دارای حق انتخاب مقامات دولتی باشند (همان: ۲۴۸).

ابعاد مشارکت سیاسی

۱. شیوه مشارکت: به این معنی که مشارکت چه شکلی به خود می‌گیرد؟ آیا رسمی است یا غیررسمی؟ شیوه مشارکت بر طبق فرصت، میزان علاقه، منابع در دسترس فرد و نگرش‌های رایج نسبت به مشارکت در جامعه مربوط می‌شود و نسبت به این که مشارکت تشویق می‌شود یا نمی‌شود فرق خواهد کرد.

۲. شدت مشارکت: سنجش تعداد افرادی است که در فعالیت‌های سیاسی معین شرکت می‌کنند و نیز تعداد دفعات مشارکت آن‌ها، که باز ممکن است بر طبق فرصت‌ها و منابع فرق کند.

۳. کیفیت مشارکت: میزان اثربخشی که در نتیجه مشارکت به دست می‌آید و سنجش تاثیر آن بر کسانی که قدرت را اعمال می‌کنند و به سیاست‌گذاری مربوط می‌شود. این نیز بر طبق فرصت‌ها و منابع از جامعه‌ای به جامعه دیگر و از مواردی به مورد دیگر فرق می‌کند (مایکل راش، ۱۳۷۷: ۱۲۴).

در این پژوهش اعتماد و مشارکت سیاسی را در سه سطح کلان، متوسط و خرد مورد توجه قرار می‌دهیم.

الف - جیمز کلمن (سطح خرد)

کلمن در تعریف سرمایه اجتماعی از نقش و کارکرد آن کمک گرفته و تعریف کارکردی از سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد. به نظر او سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارد: اول همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند، دوم کنش‌های معین افرادی که در درون یک ساختار قرار دارند را تسهیل می‌کنند. شکل معینی از سرمایه اجتماعی در تسهیل کنش معین ارزشمند بوده و ممکن است برای کنش‌های دیگر بی‌فایده یا کم‌فایده باشد. کلمن معتقد است که سرمایه اجتماعی نه در افراد و نه در ابزار فیزیکی تولید قرار دارد

به نظر کلمن در هر رابطه مبتنی بر اعتماد حداقل دو جزء وجود دارد، اعتماد کننده و اعتماد شونده و فرض بر اینست که در کنش هر دو جزء هدفمند بوده و به دنبال ارضای نیازهای خود هستند. طرف اعتماد کننده باید تصمیم بگیرد که با دیگری وارد معامله و کنش شود یا نه (یعنی خطر را بپذیرد یا نه) و طرف اعتماد شونده نیز باید بین حفظ اعتماد و یا شکستن آن انتخاب کند. بنابراین یک رابطه مبتنی بر اعتماد، یک عمل دوجانبه است و بر مبنای اصل به حداکثر رساندن فایده تحت شرایط مخاطره قرار دارد (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۷۱).

از نظر "کلمن" مبنای شکل‌گیری و تداوم اعتماد حفظ و ارضاء منافع است. در روابط اجتماعی فرد می‌تواند هم اعتماد کننده باشد و هم اعتماد شونده. در این صورت مبادله از حالت دوجزئی خارج می‌شود و حالت سه‌جزئی پیدا می‌کند. این نوع مبادله‌های سه‌جزئی به نظر کلمن نقش مهمی در نظام‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارند. این نوع مبادله‌ها شبکه‌های گسترده‌ای از افراد را در نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به یکدیگر پیوند داده و اعتماد را در جامعه گسترش می‌دهند. کلمن در مورد رابطه مبتنی بر اعتماد توجه به چند نکته را ضروری می‌داند: ۱. برقراری اعتماد امکان‌کنشی را از جانب امین بوجود می‌آورد که در غیر اینصورت ممکن نبود. ۲. اگر اعتماد شونده (امین) قابل اعتماد باشد، اعتماد کننده از اعتماد خود بیشتر سود می‌برد تا از عدم اعتماد، در صورتی که اگر امین قابل اعتماد نباشد، اعتماد کننده از اعتماد خود بیشتر زیان می‌بیند تا از عدم اعتماد خود. ۳. اعتماد کردن در برخی موارد مستلزم آن است که اعتماد کننده منبع خود را به شکل داوطلبانه و در اختیار اعتمادشونده قرار دهد. ۴. در همه روابط مبتنی بر اعتماد "تاخر زمانی" وجود دارد به بیان دیگر اعتماد کننده باید به امید اعمال جبران اعتماد شونده در آینده اقداماتی انجام دهد (همان: ۱۵۴). به نظر کلمن روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آید که افراد کوشش می‌کنند از منابع فردی خود به بهترین نحو استفاده کنند. کلمن از این منابع که جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی هستند به عنوان سرمایه اجتماعی نام می‌برد و معتقد است که افراد از این منابع برای رسیدن به منافعشان استفاده می‌کنند. به نظر وی دو عامل برای رسیدن سرمایه اجتماعی اهمیت دارد: ۱. میزان درخور اعتماد بودن محیط اجتماعی که پرداختن به تعهدات را مشخص می‌کند. ۲. میزان واقعی تعهداتی که بر عهده گرفته شده است.

به نظر کلمن حتی اعتماد به مکانیسم‌های کلی‌تر و ساختارهای کلان، از چارچوب اعتماد متقابل نشأت می‌گیرد. از این رو آسیب‌پذیری اعتمادهای انتزاعی را نیز می‌بایست بر حسب آسیب‌های وارد به حدود اعتماد متقابل تعریف و بررسی کرد (همان: ۴۶۹-۴۶۸).

ب- آنتونی گیدنز (سطح میانه)

گیدنز در تعریف اعتماد به فرهنگ آکسفورد استناد می‌کند و "اعتماد را به عنوان اطمینان یا اتکا به نوعی کیفیت، یا صفت و یا اطمینان به حقیقت عبارت یا گفته‌ای توصیف می‌کند. به اعتقاد وی اعتماد نوع خاصی از اطمینان است و چیزی یکسره متفاوت از آن نیست" (گیدنز، ۱۳۸۴: ۳۷).

از نظر گیدنز اعتماد به صورتی بلا واسطه با مفهوم ساختار و نهاد از یک سو و خصلت جامعه مدرن از سوی دیگر مرتبط است. ساختار و نهاد از یک سو و خصلت جامعه مدرن از سوی دیگر مرتبط است. ساختار از نظر او بر اساس قواعد و منابع تکرارپذیر توصیف می‌گردد. ویژگی تکرارپذیری و تداوم همان عناصری هستند که وی در تعریف اعتماد نیز آنها را به کار می‌گیرد. در دیدگاه گیدنز اعتماد انتظار برآورده شدن چشم داشت‌ها در مورد رویدادهای احتمالی است (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۷).

بنظر گیدنز اعتماد مخصوص روابط پیچیده و رسمی است و لازمه روابط در جوامع نوین، انتزاعی و مدرن امروزی است.

گیدنز در مباحث خود از سه نوع اعتماد بنیادی، شخصی و انتزاعی نام می‌برد. به گفته وی در جوامع مدرن تحت تسلط نظام‌های انتزاعی، اعتماد بسیار مهم است. از نظر وی نیاز به اعتماد با فاصله‌گیری روابط زمانی و مکانی افراد در ارتباط است. به عبارتی ما در مورد کسانی که پیوسته در معرض دیدمان هستند و فعالیت‌هایشان را می‌توان مستقیماً مورد بازنگری قرار داد نیاز به اعتماد نداریم. اعتماد هنگامی ضروری می‌شود که در نتیجه فاصله‌گیری زمانی و مکانی اطلاع کاملی از پدیده‌های اجتماعی نداشته باشیم (ریترز، ۱۳۷۷: ۷۶۸).

به نظر گیدنز در دوره مدرن، اعتماد به اشخاص متکی بر پیوندهای شخصی در چارچوب اجتماع محلی و شبکه‌های خانوادگی نیست. اعتماد در یک سطح شخصی، تبدیل به طرحی می‌شود که طرفین باید روی آن کار کنند و مستلزم در دسترس بودن از سوی دیگران است. در اینجا اعتماد را نمی‌توان با اصول ثابت و هنجاریخش در اختیار داشت، باید آن را جلب کرد و وسیله این کار نشان دادن محبت و سعه صدر است. علاقه ما به داشتن روابط بیانگر همین پدیده است. این روابط همان پیوندهای مبتنی بر اعتماد هستند که باید روی آن کار کرد و این کار به معنای فراگرد متقابل خود گشایی است (گیدنز، ۱۳۷۳: ۱۴۵-۱۴۴).

گیدنز ظهور نوعی ارتباط ناب را مسئله‌ای جدید برای عرصه‌های نوین زندگی شخصی می‌داند. ارتباط ناب، ارتباطی است که معیارهای برونی در آن تحلیل رفاه باشد. ارتباط ناب تنها برای پاداشی بوجود می‌آید که از نفس ارتباط حاصل می‌شود. در چارچوب ارتباط ناب، اعتماد را می‌توان به وسیله نوعی خلوص بی‌ریایی متقابل بسیج و حفظ کرد. اعتماد در اینجا از قید هر گونه معیار و ضابطه‌ای خارج از نفس ارتباط مثل معیارهای خویشاوندی، وظیفه اجتماعی یا تکالیف سنتی آزاد می‌گردد. ارتباط ناب دارای این ویژگی‌های زیر است:

۱. وابسته به عوامل بیرونی زندگی اجتماعی و اقتصادی نیست و در فضا شناور است. رابطه ناب فقط به خاطر آنچه نفس رابطه برای هر دو طرف به ارمغان می آورد مورد علاقه است. عنوان دوست در جامعه جدید به کسی اطلاق می شود که ارتباط با او هیچ امتیاز و انگیزه دیگری جز پاداشی که نفس همان ارتباط نصیب شخص می سازد ندارد.

۲. ارتباط ناب همچنین منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل نیز به رابطه ای نزدیک با صمیمیت و خودمانی شدن دارد.

۳. اعتماد ناب منوط به رسمیت شناختن دیگری است و طرفین باید قادر باشند بطور منظم برخی پاسخ های مطلوب را از گفتار و رفتار یکدیگر استنباط کنند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۴۳-۱۳۱).

ج- فرانسیس فوکویاما (سطح کلان)

فوکویاما در تعریف سرمایه اجتماعی آن را شکل و نمودی از یک هنجار غیر رسمی می داند که موجب ترویج همکاری بین دو یا چند نفر می شود (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۶۹).

فوکویاما در کتاب پایان نظم و آخرین انسان سرمایه اجتماعی را این گونه تعریف می کند: مجموعه معینی از هنجارها یا ارزشهای غیر رسمی که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها مجاز است. در آن سهم هستند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۰). از نگاه فوکویاما ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه است (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱). فوکویاما اعتماد، شبکه ها و جامعه مدنی را محصول سرمایه ی اجتماعی می داند نه شاخص ها و مؤلفه های تشکیل دهنده آن (تاجبخش، ۱۳۸۲: ۱۷۰).

مهمترین منابع سرمایه اجتماعی از نگاه فوکویاما عبارت است از: خانواده و هنجارهای اجتماعی (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۱۰۶-۹۷). واضح است که هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می کنند تقسیم پذیرند، یعنی می توانند تنها میان گروه محدودی از مردم از همان اجتماع مشترک باشند و نه در میان دیگران، در حالیکه سرمایه اجتماعی در همه جوامع وجود دارد اما می تواند به طرق مختلف توزیع گردد.

خوشبختی یک ملت و همین طور توانایش برای رقابت منوط است به داشتن یک ویژگی فرهنگی واحد فراگیر که آن سطح اعتماد در جامعه است (Fukuyama, 1995:24). بر اساس همین ویژگی فرهنگی در سطح جامعه است که فوکویاما معتقد است سرمایه اجتماعی از کشوری به کشور دیگر متفاوت است.

فوکویاما با نوعی رویکرد اقتصادی به مسئله اعتماد می پردازد و مبنای نظری و کانون تمرکز او بر حفظ سرمایه اجتماعی به عنوان مجموعه معینی از هنجارها و ارزش های غیر رسمی است و

اعضای گروهی که با یکدیگر همکاری و همیاری دارند، در آن سهم هستند. از دید فوکویاما این ارزش‌ها و هنجارها باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۰).

بنابراین مشارکت کردن در این ارزش‌ها و هنجارها توسط گروهی از افراد موجب همکاری و پی‌آیند آن اعتماد می‌شود.

در این پژوهش مشارکت سیاسی دانشجویان بعنوان متغیر وابسته از طریق سه شاخص (میزان مشارکت دانشجویان در انتخابات شورای شهر و روستا، در انتخابات مجلس شورای اسلامی و انتخابات ریاست جمهوری) مورد سنجش قرار گرفت.

در این پژوهش برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری که نوعی اعتبار محتوایی است، استفاده شده است. منظور از اعتبار صوری، میزان توافق متخصصان یک امر با یک شاخص یا معیار است (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۲۸۷).

جهت تعیین پایایی ابزار از روش آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید. روش آلفای کرونباخ برای محاسبه همسانی و هماهنگی درونی پرسشنامه یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کنند به کار می‌رود.

پیشینه تحقیق

-امام جمعه زاده و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در میان دانشجویان دانشگاه اصفهان پرداخته‌اند. نمونه آماری این پژوهش را ۱۸۸ نفر از دانشجویان دانشگاه اصفهان تشکیل داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که بین ابعاد سرمایه اجتماعی و میزان مشارکت سیاسی دانشجویان همبستگی معناداری وجود دارد.

-قاسم حسنی در تحقیقی به بررسی رابطه بیگانگی سیاسی و اجتماعی با مشارکت سیاسی و اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر تهران پرداخته است. نتایج تحقیق نشان دهنده آن است که مولفه‌های بیگانگی سیاسی و اجتماعی در ارتقاء یا کاهش مشارکت سیاسی و اجتماعی مؤثرند و در صورت عدم مشارکت سیاسی و اجتماعی به دلیل ظهور بیگانگی سیاسی و اجتماعی در جامعه، امنیت ملی کشور دچار آسیب می‌شود (حسنی، ۱۳۸۳).

-محمد قادری در کتاب سرمایه اجتماعی، حلقه‌ی مفقوده در توسعه سیاسی ایران، به بررسی نسبت مفهوم سرمایه اجتماعی با توسعه سیاسی در ایران پرداخته و به تبیین ابعاد کاربردی و نقش مؤثر سرمایه اجتماعی در چشم‌انداز آینده یک ایران مطلوب می‌پردازد. همچنین در این کتاب، تأکید بر این نکته شده است که فقدان یک دغدغه مؤثر برای پرداخت

علمی بر این مساله، توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران را با رکود و چالش‌های زیادی روبرو ساخته است. بررسی نسبت سرمایه اجتماعی با آموزه‌های اسلامی و نگاه آسیب شناسانه به جایگاه مفهوم سرمایه اجتماعی در برنامه ریزی توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران از جمله محورهای اصلی پژوهش این کتاب است.

- علی اصغر فیروزجائیان و جهانگیر جهانگیری در تحقیقی به تحلیل جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه تهران پرداختند. روش این پژوهش پیمایش بود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد جامعه‌پذیری سیاسی تأثیر بالایی در مشارکت سیاسی دانشجویان دارد (فیروزجائیان ۱۳۸۷).

- پژوهش " بررسی سرمایه اجتماعی در ایران و راه‌های ارتقاء آن " که در سال ۱۳۸۴ توسط سید احمد فیروزآبادی در شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام شده است دارای اهداف زیر است: تعریف مفهوم سرمایه اجتماعی از نگاه صاحب نظران، شرح تاریخچه مفهوم سرمایه اجتماعی، بررسی ادبیات سرمایه اجتماعی در ایران و سایر کشورها، چگونگی سنجش مفهوم سرمایه اجتماعی، شرح و بسط چگونگی وضعیت سرمایه اجتماعی در کشور و راه‌های ارتقاء آن و مقایسه با سایر کشورها. نتایج به دست آمده به‌قرار زیر است: " تعهد دینی "، همبستگی مستقیم و مثبت بر سرمایه اجتماعی در ابعاد ذهنی - شناختی یعنی اعتماد عمومی و نهادی و در ابعاد رفتاری - مشارکتی، انواع مشارکت رسمی و غیر رسمی دارد. "تحصیلات" نیز از سایر عوامل مؤثر تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی می‌باشد و رابطه آن با عناصر مفهوم سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد عمومی، نهادی، آگاهی و توجه و مشارکت رسمی همبستگی معنادار مستقیم دارد. " مشارکت رسمی یکی از اعضای خانواده "، نیز با سرمایه اجتماعی رابطه معنادار و مثبت دارد. " میانسالان "، با میانگین سنی ۵۱ سال نسبت به جوانان با میانگین سنی ۲۵ سال از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردارند. " غیرمهاجرین "، نسبت به مهاجرین از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند. " مردان "، به نسبت زنان از سرمایه اجتماعی بیشتر برخوردارند اما در عناصر مفهومی سرمایه اجتماعی سطوح اعتماد عمومی و نهادی و مشارکت‌های غیررسمی همیارانه در بین زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد و آگاهی و توجه و مشارکت‌های رسمی مردان به طور معناداری از زنان بیشتر می‌باشد. " دین باوری "، که از شدت ضعیف تری نسبت به تعهد دینی برخوردار است، بر رو سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت دارد و با عناصر مفهومی سرمایه

اجتماعی یعنی اعتماد نهادی، مشارکت‌های غیررسمی خیریه‌ای، مذهبی و همیارانه رابطه معنادار مثبت دارد. (فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۲۷۸)

سید ضیاء هاشمی (۱۳۸۸) در تحقیقی به بررسی عوامل اجتماعی و روانی مؤثر بر مشارکت سیاسی در بین مردم شهر تهران پرداخته است. روش این تحقیق پیمایش و جامعه آماری آن افراد بالای ۱۸ سال ساکن تهران بودند.

در این مطالعه نتیجه بدست آمده نشان داد که تمایلات سیاسی خانواده با اثر کل ۰,۴۴، مؤثرترین متغیر تاثیر گذار بر میزان مشارکت سیاسی بوده، تمایلات سیاسی دوستان با اثر کل ۰,۳۴ رتبه دوم و نظارت اجتماعی با اثر کل ۰,۲۲ در رتبه سوم مؤثرترین متغیرهای تاثیر گذار بر مشارکت سیاسی بوده اند.

روش تحقیق

روش این تحقیق اسنادی و پیمایشی و از نوع توصیفی و تبیینی است. با استفاده از روش اسنادی ابعاد مفهومی و نظری موضوع مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیق پیمایشی نیز با انتخاب و مطالعه نمونه‌های منتخب از جامعه کلی به بررسی میزان شیوع، توزیع و روابط متقابل متغیرهای فردی و اجتماعی می‌پردازد (کرلینجر، ۱۳۹۲: ۶۵).

جامعه و نمونه آماری تحقیق

جامعه آماری پژوهش را کل دانشجویان دانشگاه مازندران تشکیل می‌دهند که در سال ۱۳۹۵ حدود ۱۲۰۰۰ نفر می‌باشند. و از طریق نمونه گیری تصادفی ۳۷۲ نفر انتخاب شدند و برای بالا بردن روایی تحقیق ۳۸۰ نفر برای جمع آوری اطلاعات انتخاب و گردآوری اطلاعات صورت گرفت.

$$n = \frac{X^2 NP (1 - P)}{d^2 (N - 1) + X^2 P (1 - P)}$$

$$\frac{(3.84) * (12000) * (0.5) * (1 - 0.5)}{(0.0025) * (12000) + (3.84) * (0.5) * (0.5)} = \frac{11520}{30.96} = 372$$

در این پژوهش مشارکت سیاسی دانشجویان بعنوان متغیر وابسته از طریق سه شاخص (میزان مشارکت دانشجویان در انتخابات شورای شهرو روستا، در انتخابات مجلس شورای اسلامی و انتخابات ریاست جمهوری) مورد سنجش قرار گرفت.

در این پژوهش برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری که نوعی اعتبار محتوایی است، استفاده شده است. منظور از اعتبار صوری، میزان توافق متخصصان یک امر با یک شاخص یا معیار است (ساروخانی، ۱۳۸۰: ۲۸۷).

جهت تعیین پایایی ابزار از روش آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید. روش آلفای کرونباخ برای محاسبه همسانی و هماهنگی درونی پرسشنامه یا آزمون هایی که خصیصه های مختلف را اندازه گیری می کنند به کار می رود.

جدول ۱: نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای ابزار سنجش

متغیرها	تعداد آیتیم	قابلیت اعتماد
مشارکت سیاسی دانشجویان	۳	۰٫۹۱
اعتماد به افراد و آشنایان	۵	۰٫۷۵
اعتماد به اساتید و امور اداری-اجرایی دانشگاه	۳	۰٫۸۲
اعتماد به سازمان و نهادهای دولتی	۹	۰٫۸۹

سوالات تحقیق

- ۱- آیا بین اعتماد دانشجویان به افراد و آشنایان و مشارکت سیاسی آنان رابطه معنی داری وجود دارد؟
۲. بین اعتماد دانشجویان به اساتید و امور اداری دانشگاه و مشارکت سیاسی آنان چه رابطه ای وجود دارد؟
۳. آیا بین اعتماد دانشجویان به سازمان و نهادهای دولتی و مشارکت سیاسی آنان رابطه وجود دارد؟

فرضیات تحقیق

۱. به نظر می رسد که بین اعتماد دانشجویان به افراد و آشنایان و مشارکت سیاسی آنان رابطه مستقیم وجود دارد.
۲. به نظر می رسد که اعتماد دانشجویان به اساتید و امور اداری دانشگاه و مشارکت سیاسی آنان رابطه مستقیم وجود دارد.
۳. به نظر می رسد که بین اعتماد دانشجویان به سازمان و نهادهای دولتی و مشارکت سیاسی آنان رابطه مستقیم وجود دارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف. تجزیه و تحلیل توصیفی

در این قسمت متغیرهای زمینه‌ای از قبیل: جنسیت؛ گروه سنی و وضعیت تاهل مورد توصیف قرار می‌گیرند.

جدول ۲: توزیع یک بعدی فراوانی و درصد فراوانی وضعیت تاهل؛ گروه سنی و

تحصیلات پاسخگویان

متغیرها	جنسیت		سن پاسخگویان				وضعیت تاهل		
	مرد	زن	۲۰-۲۶ ساله	۲۷-۳۲ ساله	۳۳-۳۸ ساله	۳۹ و بالاتر	مجرد	متاهل	مطلقه
فراوانی	۱۲۳	۲۵۷	۲۵۱	۸۳	۳۲	۱۴	۲۳۰	۱۴۳	۷
درصد فراوانی	۳۳٪	۶۷٪	۶۶٪	۲۲٪	۸٪	۴٪	۶۰٪	۳۸٪	۲٪

جدول ۲ توصیف کننده ی متغیرهای جنسیت؛ گروه سنی و وضعیت تاهل است. نتایج حاصل از داده‌های پژوهش حاضر نشان دهنده آنست که از کل پاسخگویان که ۳۸۰ نفر بودند بر حسب جنسیت: ۲۵۷ نفرشان (۶۷ درصد) زن و ۱۲۳ نفرشان (۳۳ درصد) مرد، بر حسب سن پاسخگویان: ۲۵۱ نفرشان (۶۶ درصد) ۲۰-۲۶ ساله، ۸۳ نفرشان (۲۲ درصد) ۲۷-۳۲ ساله، ۳۲ نفرشان (۸ درصد) ۳۳-۳۸ ساله و ۱۴ نفرشان (۴ درصد) ۳۹ ساله و بالاتر، بر حسب وضعیت تاهل ۲۳۰ نفرشان (۶۰ درصد) مجرد، ۱۴۳ نفرشان (۳۸ درصد) متاهل و ۷ نفرشان (۲ درصد) مطلقه بودند. که نشان دهنده بالاتر بودن نمای تعداد بیشتر مجردها، گروه سنی ۲۰-۲۶ ساله و دانشجویان زن تحقیق هست.

جدول ۳: نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل (اعتماد به افراد و آشنایان، اعتماد به اساتید و امور اداری-اجرایی دانشگاه، اعتماد به سازمان و نهادهای دولتی) با متغیر وابسته (مشارکت سیاسی دانشجویان)

متغیر وابسته	ضریب پیرسون	سطح معنی داری sig	تعداد کل پاسخگویان
اعتماد به افراد و آشنایان	۰,۵۵	۰,۰۰۰	۳۸۰
اعتماد به اساتید و امور اداری-اجرایی دانشگاه	۰,۲۹	۰,۰۰۱	۳۸۰
اعتماد به سازمان و نهادهای دولتی	۰,۳۳	۰,۰۰۰	۳۸۰

جدول ۳ بیانگر آزمون پیرسون بین متغیرهای مستقل با متغیر وابسته این تحقیق می‌باشد که تبیین آن در نتیجه گیری این تحقیق آمده است.

ب. تجزیه و تحلیل استنباطی

بحث و تبادل نظر

در زندگی و روابط اجتماعی، اعتماد زمینه ساز و تسهیل کننده هر گونه همکاری و مشارکت میان افراد جامعه می‌باشد. یکی از زمینه‌های مهم روابط و مشارکت در جامعه، مشارکت سیاسی است. اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین مولفه‌هایی است که تاثیر بسزایی در تمام وجوه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین سیاسی دارد. در این پژوهش قصد بررسی تاثیر اعتماد دانشجویان بر مشارکت سیاسی شان بود که در این قسمت ابتدا به مقایسه نتایج پژوهش دیگران با این پژوهش پرداخته و سپس بطور تحلیلی به تبیین فرضیات تحقیق می‌پردازیم.

نتایج این پژوهش در خصوص رابطه مستقیم اعتماد به افراد و آشنایان با میزان مشارکت سیاسی با تحقیقات سید ضیا هاشمی (۱۳۸۸) و احمد فیروزآبادی (۱۳۸۴) همسو بود. آنها دریافتند که با بالا رفتن میزان اعتماد به آشنایان و اعضا خانواده به همان میزان بر میزان مشارکت سیاسی افراد در جامعه افزوده می‌شود. نتایج این پژوهش در خصوص اطمینان به اساتید دانشگاه و امور اداری دانشگاه در جهت افزایش مشارکت سیاسی با تحقیقات امام جمعه زاده و همکاران (۱۳۹۱) هماهنگ و نزدیک می‌باشد. محمد قادری (۱۳۹۱) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که اعتماد به ارگانهای دولتی و کارایی این ارگانها موجب بالا رفتن میزان مشارکت سیاسی جامعه آماری تحقیق می‌شود. بعلاوه ایشان بر ضرورت توجه به سرمایه اجتماعی در جهت توسعه سیاسی در سند چشم انداز توسعه ایران توجه کرده است، در این پژوهش نیز تاثیر اعتماد به سازمانها و ارگانهای دولتی و میزان کارایی شان تاثیر مستقیمی را بر میزان مشارکت سیاسی دانشجویان بعنوان نمونه آماری تحقیق داشته است.

۱. به نظر می‌رسد که بین اعتماد دانشجویان به افراد و آشنایان و مشارکت سیاسی آنان رابطه مستقیمی وجود دارد. ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰,۵۵ است که حاکی از وجود رابطه مثبت بین دو متغیر اعتماد دانشجویان به افراد و آشنایان و مشارکت سیاسی آنان است. به عبارت دیگر با افزایش اعتماد دانشجویان به افراد و آشنایان، میزان مشارکت سیاسی آنان افزایش می‌یابد همچنین سطح معنی داری (sig=0.000) قابل قبول است. میزان رابطه دو متغیر فوق در سطح قوی ارزیابی می‌شود (جدول ۳).

۲. به نظر می‌رسد که اعتماد دانشجویان به اساتید و امور اداری-اجرایی دانشگاه و مشارکت سیاسی آنان رابطه معنی داری وجود دارد. سطح معنی داری آزمون (sig=0.001) کمتر از (sig=0.05) می‌باشد بنابراین فرضیه تحقیق مبنی بر وجود رابطه مستقیم بین دو متغیر اعتماد دانشجویان به اساتید و امور اداری-اجرایی دانشگاه و مشارکت سیاسی آنان تایید شده است، عدد ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰,۲۹ است که حاکی از وجود رابطه مثبت و با سطح تاثیر ضعیف بین دو متغیر فوق می‌باشد. بنابراین با سطح معنی داری قابل قبول نتیجه موجود در این پژوهش قابلیت تعمیم به جامعه آماری را دارد (جدول ۳).

۳. به نظر می‌رسد که بین اعتماد دانشجویان به سازمان و نهادهای دولتی و مشارکت سیاسی آنان رابطه مستقیم وجود دارد. سطح معنی داری آزمون (sig=0.000) کمتر از (sig=0.05) می‌باشد بنابراین فرضیه تحقیق مبنی بر وجود رابطه معنادار بین دو متغیر اعتماد دانشجویان به سازمان و نهادهای دولتی و میزان مشارکت سیاسی شان تایید شده است، عدد ضریب همبستگی پیرسون برابر با ۰,۳۳ است که حاکی از وجود رابطه مثبت و با سطح تاثیر متوسط بین دو متغیر فوق می‌باشد (جدول ۳).

در نهایت در بین این ۳ متغیر مستقل، تاثیرگذاری متغیر اعتماد به افراد و آشنایان تاثیر بالاتر و مثبتی را در بوجود آمدن میزان مشارکت سیاسی دانشجویان را بدنبال داشته است. که این موضوع همچنان تاثیر سنتی مشارکت این جامعه را نشان می‌دهد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

با توجه به نتایج بدست آمده در این پژوهش می‌توان نظرات و پیشنهادهای زیر را ارائه داد. نظر به اینکه سه متغیر اعتماد به افراد و آشنایان، اعتماد به سازمانهای دولتی، و اطمینان به اساتید دانشگاه بیشترین تاثیر مستقیم را با میزان مشارکت سیاسی دانشجویان دارد. می‌توان پیشنهادات کاربردی ذیل را بیان کرد:

۱- استفاده از رسانه ملی (تلویزیون) در جهت تبلیغ فرهنگ وفاق و اعتماد سازی در بین تمامی آحاد مردم.

۲- برخورد قاطع و جدی با مساله رشوه، فساد مالی و اداری، تبعیض... که باعث کم رنگ شدن حس اعتماد و اطمینان شهروندان می‌شود.

۳. تدوین برنامه‌ها و آیین نامه‌هایی برای سازمانهای دولتی و کارمندان آنها در جهت برخورد مناسب و اعتماد ساز بین مسولین و مدیران و کارمندان و ارباب رجوع.

۴. تلاش در جهت تقویت و ایجاد روحیه همکاری و تعامل سازنده در دانشگاه‌ها برای ایجاد همکاری میان دانشجویان و با اساتید و کارمندان امور اداری دانشگاه.
۵. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای خانواده‌ها و شهروندان در سازمان‌های ذیربط مانند: شهرداری‌ها، مدارس و صدا و سیما... با هدف تقویت روحیه اعتماد میان فردی در جهت مشارکت سیاسی سازنده در اجتماع.
۶. تلاش هرچه بیشتر دولتمردان در بهتر کردن وضعیت اشتغال جوانان بخصوص در استان‌های محروم و مرزی کشور که موجب برانگیختن حس امید بزندگی و تعیین سرنوشت مردم می‌شود.
۷. بستر سازی در جهت ایجاد فعالیت‌های قانونی و فرهنگ مشارکتی دانشجویان مانند: سمینارها، میتینگ‌های سیاسی و اجتماعی....

منابع و مآخذ:

- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰) **توسعه روستایی با تأکید بر انقلاب اسلامی**، تهران: نشر نی.
- امام جمعه زاده، سید جواد و همکاران (۱۳۹۱)، "بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان"، **پژوهشنامه علوم سیاسی**، شماره هفتم، صص ۳۴-۷.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)، **تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی**، مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- ایوبی، حجت الله (۱۳۷۷)، **مشارکت سیاسی**، تهران: نشر سفیر.
- بصیری، محمدعلی، عیدی پور، رستم (۱۳۹۶)، "تحلیل مبانی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در پرتو هویت فرهنگی"، **فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی**، شماره: ۳۸، بهار، صص ۴۰-۲۳.
- پیشبویه، حسین (۱۳۷۸)، **جامعه مدنی و توسعه سیاسی در ایران**، تهران، موسسه نشر نوین.
- باقی، عماد الدین (۱۳۷۷)، **جنبش دانشجویی (مصاحبه با روزنامه اخبار)**، اسفند ماه ۱۳۷۷، صفحه ۱۰.
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰)، **دموکراسی و سنت های مدنی**، محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات روزنامه سلام.
- حریری اکبری، محمد (۱۳۷۷)، **ریشه های فعالیت های سیاسی دانشجویان**، تبریز.
- رجب زاده، احمد (۱۳۸۲)، **رفتارهای فرهنگی ایرانیان**، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح های ملی.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، **بنیادهای نظریه اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷)، **پیامدهای مدرنیت**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، **تجدد و تشخیص**، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹)، **پایان نظم: سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: جامعه ایرانیان چاپ اول.
- ریتزر، جرج (۱۳۷۷)، **نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر**، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- وینر، مایرون (۱۳۸۰)، **مشارکت سیاسی، بحران فرایند سیاسی**، ترجمه غلامرضا خواجه سروی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حسنی، قاسم (۱۳۸۳)، "بررسی رابطه بیگانگی سیاسی اجتماعی با مشارکت سیاسی"، **فصلنامه علوم اجتماعی**، شماره ۲۶.
- علوی تبار، علیرضا (۱۳۷۹)، **بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها**، تهران مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری، انتشارات سازمان شهرداری های کشور.
- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، **بنیاد نظریه های اجتماعی**، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۰)، **روش تحقیق در علوم اجتماعی**،
- تهران، پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ چهارم.
- مایکل راش (۱۳۷۷)، **جامعه و سیاست، مقدمه ای بر جامعه شناسی سیاسی**، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: انتشارات سمت.
- کاوسی اسماعیل (۱۳۸۷، دی، ۰۴)، صالحی امیری سیدرضا، **برنامه ریزی فرهنگی**، نشر: مجمع تشخیص مصلحت نظام، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهشی مطالعات بین الملل
- فیروزجانیان، علی اصغر و جهانگیر، جهانگیری (۱۳۸۷)، "تحلیل جامعه شناختی مشارکت سیاسی دانشجویان دانشگاه تهران"، **مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد**، سال پنجم، ۱۰۹-۸۳.
- قادری، محمد (۱۳۹۱)، **سرمایه اجتماعی حلقه مفقوده توسعه سیاسی ایران**، انتشارات مهر آوره عصر.
- غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴) **سنجش سرمایه اجتماعی، مجموعه مقالات سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی**، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- فاین، بن (۱۳۸۵) **سرمایه اجتماعی و نظریه اجتماعی: اقتصاد سیاسی و دانش اجتماعی در طلیعه هزاره سوم**، ترجمه محمد کمال سروریان، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- فیلد، جان (۱۳۸۸) **سرمایه اجتماعی**، ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضایی، تهران: انتشارات کویر.
- میر موسوی، سید علی (۱۳۷۵)، "مبانی دینی و فرهنگ سیاسی مشارکت"، **نقد و نظر**، سال دوم، شماره سوم و چهارم.
- Rose.R (1999), "Getting things done in an anti modern society: social capital networks in Russia", In DASGUPTA & Serageldin, 71-147
- Huntington.S & Nelson.J (1976), "No easy choce: political participation in developing countries", Cambridge, Harvard University press.
- Mcclosky. H (1968), "Political participation", New York, Mcmillian Company and Free press.
- Weiner. M (1971), "Political participation in prices and sequences in poitical development", Proncton, Princeton press.
- Warren.M.E & Pearse.H (2008), "Citizen representatives, in designing deliberative democracy: The British Columbia Citizens", Cambridge, U.K: Cambridge University press.
- Fukuyama.F. (1995), "Trust: the social

virtues and creation of personality” , New York, free press.

-Jonson, David (1993), **“Reaching out: Interpersonal effectiveness and self-actualization”**, Boston, Allyn and Bacon

- Putnam, R.D (2000)**Bowling alone: The collapse and revival of American community**, New York: Simon & Schuster.

-Chou,Yuan K.,(2003), **“Three Simple Models of Social Capital and Economic Growth”** University of Melbourne,1-8.

- Coleman, James (1994), **Social Capital in the creation of human capital**, American journal of sociology, vol.94, 95-120.

-Putnam. R.D. (1993) **Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy** Princeton.N.J: Princeton University Press.

-Richardson &Pugh. L (1990)**introduction to system dynamics modeling with dynamo**, productivity press, Cambridge, Massachusetts